

*Кулініч Юлія Анатоліївна
студентка 2 курсу магістратури,
спеціальність 012 «Дошкільна освіта»,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім.
акад. С. Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Борова Валентина Євгенівна
к. пед. н., доцент кафедри
початкової та дошкільної освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім.
акад. С. Дем'янчука»*

ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ СПАДЩИНИ СОФІЇ РУСОВОЇ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Модернізація вищої освіти України відповідно до національних потреб, тенденцій євроінтеграції з метою вдосконалення професійної педагогічної діяльності вимагає посилення дидактико-методичної підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти [1]. У зв'язку з цим особливої значущості набуває проблема творчої реалізації педагогічних порад фундатора української системи дошкільного виховання Софії Федорівни Русової. Тому метою формувального етапу експерименту нашого дослідження було озброєння майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти теоретичними знаннями концептуальних положень лінгводидактичної спадщини Софії Русової, вміннями, необхідними для ефективної організації процесу розвитку й навчання дітей рідного мовлення. З цією метою нами було розроблено спецкурс «Використання лінгводидактичної спадщини Софії Русової в сучасній дошкільній освіті» для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» педагогічного факультету університету.

Програма спецкурсу розроблена з урахуванням принципів професійної спрямованості навчання, науковості, систематичності, послідовності та доступності відповідно до вимог сучасної вищої педагогічної освіти.

Принцип професійної спрямованості навчання вимагає врахування особливостей майбутньої професійної діяльності студента, обґрунтування важливості оволодіння професійно-мовленнєвою культурою.

Принцип науковості передбачає зв'язок між науковими положеннями та навчальним предметом, згідно з яким до змісту спецкурсу включено сучасні наукові дослідження проблеми.

Принцип систематичності та послідовності забезпечує засвоєння знань та вмінь при дотриманні логічних зв'язків і системи в змісті курсу, тобто – зв'язок наступного з попереднім.

Принцип доступності ґрунтується на врахуванні реальних пізнавальних можливостей студентів, рівня їх підготовки та індивідуальних можливостей.

Один з провідних підходів до побудови спецкурсу – врахування міждисциплінарних зв'язків предметів лінгводидактичного, лінгвістичного, психолого-педагогічного, природничого циклів та філософії, сутність використання яких полягає в тому, щоб унаслідок злиття інформації з різних дисциплін, сформувані нові знання відповідно до потреб професійної діяльності. Такий підхід сприятиме глибокому усвідомленню процесів формування особистості дитини.

Програма спецкурсу складається з двох змістових модулів: «Софія Русова – фундатор національної системи дошкільного виховання» та «Концепція мовної освіти та мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку Софії Русової». До першого змістового модуля включено теми:

Тема 1. Життєвий та творчий шлях Софії Русової.

Тема 2. Софія Русова – фундатор національного дошкільного закладу.

Тема 3. Гуманізм педагогічної системи Софії Русової.

Змістовий модуль два передбачав вивчення таких тем:

Тема 1. Методологічні засади мовленнєвого розвитку дітей у працях Софії Русової.

Тема 2. Лінгводидактичний аспект педагогічної спадщини С. Русової.

Тема 3. Використання лінгводидактичної спадщини Софії Русової у сучасному дошкільному навчальному закладі.

Перший змістовий модуль мав на меті поглибити знання майбутніх вихователів про Софію Русову, як видатного педагога України, автора оригінальної концепції національного виховання. Увагу студентів звертали на те, що як педагог і освітній діяч, Софія Русова докладала всіх зусиль і знань, щоб в Україні утверджувалися висока національна свідомість, пошана до духовних цінностей свого народу. Національне відродження України вона органічно пов'язувала з розвитком рідної мови, національної системи виховання у всіх її ланках: сім'я – дитячий садок – школа – вищі навчальні заклади, створення такого середовища, яке б сприяло розвитку у дітей і молоді національних почуттів.

Усе своє життя Софія Русова виношувала ідею створення «українського дитячого садка», в якому можна було б реалізувати ідеї національного виховання дітей-українців. Зі студентами виокремили провідні концептуальні принципи побудови українського національного дошкільного закладу, розроблені С. Русовою: науковість; виховання і навчання на національному ґрунті; природовідповідність; естетично-емоційна та духовно-релігійна спрямованість виховання; принцип краснотворства та регіональності; максимально активна діяльність дітей; органічне поєднання народної педагогіки із сучасними дослідженнями родинного та суспільного виховання; освіти дітей рідною мовою.

На думку С. Русової, з перших годин перебування в дитячому садку дітей має зустрічати рідна мова, пісня, казка, народний орнамент, щира посмішка

вихователя. Заклад дошкільної освіти автор називала «хатою радості», бо він повинен мати місцевий колорит, бути тісно пов'язаний з народним життям, щоб діти себе почували весело, тепло і гарно, як у рідній хаті, щоб могли вчитися без примусу, гратися, перебувати в атмосфері широкій приязні, бо «в цій веселості дитина розквітає, як квітка в променях сонця» [2, с. 19]. Отже, в українському дитячому садку треба створити національно-естетичну атмосферу, яка природно поєднує дитину з рідним тереном, що дасть їй конкретну свідомість того, до якого народу вона належить. Тому С. Русова підкреслювала, що якої б наукової педагогічної системи ми не дотримувалися, маємо її завжди націоналізувати в конкретному застосуванні до наших дітей.

С. Русова звертала увагу на необхідність проведення навчання та виховання дітей в дитячому садку тільки їх рідною, материнською мовою. Але, зауважувала вчена, національна дитяча установка не стане національною лише тому, що в ній лунатиме рідна мова дітей. Вона мусить бути такою скарбницею, до якої будуть зібрані всі скарби національної культури, зразки тієї багатівкової народної творчості, в яких найкраще відбивається душа нації.

На думку С. Русової, дошкільне виховання повинно виконувати роль «моста, що перекидається між школою та родиною, а також між селом та дитячим садком». У цих словах ученої містяться вказівки щодо забезпечення наступності у роботі між сім'єю, дитячим садком і школою. Це перші спроби науковця побудувати систему неперервної освіти, яка сьогодні в Україні є нагальною потребою і засади якої визначені державним стандартом освіти та базисним компонентом дошкільної освіти.

При вивченні третьої теми змістового модуля студентам наголошували на гуманізмі педагогічної системи Софії Русової. Під час лекції підкреслювали, що психолого-педагогічні твори вченої завжди відповідатимуть вимогам сучасності, адже в їх основу покладені вимоги наукового і гуманістичного підходу до виховання дитини-дошкільника.

С. Русова наголошувала, що виховний процес у дитячому садку необхідно збагачувати цінними творами дитячої художньої літератури, пройнятими гуманістичним змістом, які викликають у дитини захоплення красою, дають можливість пережити хвилини справжньої радості чи смутку, збагнути особливу красу змісту й форми твору.

Відведення вагомої ролі моральному вихованню у здійсненні загальної мети виховання «втворити... людину в найкращому значенні цього слова», звучить лейтмотивом у багатьох творах С. Русової. Це свідчить про гуманістичну спрямованість її педагогічних ідей. Моральне виховання дітей, за переконанням педагога, може бути ефективним лише тоді, коли воно має цілеспрямований характер і здійснюється планомірно, починаючи з раннього віку дитини, ґрунтуючись на національній основі.

Головними завданнями морального виховання вчена вважала розвиток у дітей високих моральних почуттів, вироблення в них шляхом безпосередньої

участі в добрих і корисних справах відповідних моральних навичок і моральної поведінки, а також формування моральної свідомості, стійких моральних переконань.

Надзвичайно цікавими і корисними для теорії і практики сучасного дошкільного навчального закладу є пропонувані Софією Русовою шляхи і засоби морального виховання. За допомогою виховання вчена пропонувала поступово поширювати коло дитячої любові. Спочатку природжену любов до матері перенести на батька, потім на інших рідних – дідуся, бабусю, брата, сестру та ін., далі на вихователя, товаришів із садка і т. д. Так, поширюючи свою любов все далі й далі, дитина на певному етапі свого розвитку починає відчувати любов до свого народу, своєї нації, врешті – до всього людства. Намагання поширити любов до людей усього світу зайвий раз свідчать про гуманні й демократичні прагнення С. Русової.

Суть принципу гуманізації навчання С. Русова вбачала в тому, що національний дошкільний заклад має бути збудований на пошані до особи й розумінні громадських обов'язків кожним, що національний дошкільний заклад в результаті навчання і виховання повинен дати громадянству психічно і фізично здорових людей, з певним напрямком і добрим серцем. Гуманізація навчання полягає, на думку С. Русової, і в тому, що навчання повинне дати людині справжнє задоволення від вільного сприймання науки, що національний дошкільний заклад бере на себе відповідальне завдання – розбудити і виплекати духовні сили дитини. Гуманістична спрямованість – важлива вимога до особистості педагога, особливо у наші часи бути творчим педагогом – це бути справжнім реформатором майбутнього життя України.

При опрацюванні другого модуля «Концепція мовної освіти та мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку Софії Русової» увагу студентів звертали на те, що Софія Русова є фундатором вітчизняної (української) методики розвитку мовлення та ознайомлення дітей з довкіллям. Учена вперше в Україні розробила методичні засади навчання дітей рідної мови в українському дитячому садку, які обіймають всі сторони мовленнєвого розвитку дітей.

Кожна тема модуля була присвячена розкриттю одного із концептуальних положень мовленнєвого розвитку та мовної освіти дітей : методологічні засади мовленнєвого розвитку дітей на основі ґрунтовного аналізу біологічних і соціальних факторів, що впливають на дитину (вчена дійшла висновку щодо біосоціальної природи як самої дитини, так і її мови); місце і значущість рідної української мови в навчально-виховному процесі (українського) дитячого садка та національної школи; засоби, форми, зміст, методи і прийоми навчання дітей рідної мови в українському дитячому садку; зміст і методи роботи з художніми творами та ознайомлення з довкіллям; місце української мови; співвідношення діалектної та літературної мови.

У темі «Методологічні засади мовленнєвого розвитку дітей у працях Софії Русової» наголошували на тому, що центром усіх методичних систем є

дитина з усіма її вродженими і набутими мовними нахилами та здібностями. Кожна дитина вимагає індивідуального підходу щодо розвитку її мовлення та навчання мови; урахування її віку, бажань настрою, нахилів і здібностей. Ці положення особливо актуальні для сучасного дошкільця і є необхідною умовою впровадження особистісно зорієнтованої моделі дошкільньої освіти. Наголошувалося також і на тому, що дошкільний вік є фундаментальним сенситивним в інтелектуальному та мовленнєвому розвитку дітей. Тому організоване навчання мови слід починати ще задовго до школи, в дошкільному віці. Дитина є продуктом біосоціального розвитку. Якщо педагог хоче досягти успіхів у навчанні мови, потрібно добре вивчити насамперед її вроджені, спадкові якості, мовленнєві здібності, а вже потім організувати соціальні впливи. Серед них важливу роль відіграють враження дітей від навколишнього (довкілля), мовленнєве середовище, мовленнєвий зразок педагога [2].

Провідним засобом мовленнєвого розвитку й навчання мови, за Софією Русовою, є найкращі зразки українського фольклору, мистецтва, художні твори, використання історико-культурної спадщини рідного народу, адаптація її до розуміння дітей.

Акцентували увагу студентів на порадах вченої щодо організації навчально-мовленнєвої діяльності дітей: необхідно забезпечити взаємозв'язок емоційного, морального та інтелектуального факторів; чергування різних типів занять (індивідуальних, групових, колективних) відповідно до психологічних і вікових особливостей дітей; урахування специфіки спілкування дітей у різновіковому колективі; поєднання індивідуального та колективного навчання забезпечення максимальної мовленнєвої активності дітей.

У темі «Лінгводидактичний аспект педагогічної спадщини С. Русової» увагу майбутніх педагогів зосереджували на тому, що Софію Федорівну Русову можна вважати засновником методики розвитку мовлення та навчання дітей рідної (української) мови в Україні. Вона визначила й описала у своїх працях засоби, методи і прийоми, форми організації навчально-мовленнєвої діяльності та шляхи розвитку мовлення в українському дитячому садку. Розроблені С. Русовою засоби, методи і прийоми, форми навчально-мовленнєвої діяльності та напрями розвитку мовлення в українському дитячому садку є стрункою лінгводидактичною системою.

Найважливішими засобами розвитку мовлення дітей, з погляду вченої, є: довкілля, мистецтво, художня література, національні свята, український фольклор, грамота, драматизація.

Серед методів навчання дітей рідної мови С. Русова рекомендує використовувати: спостереження, екскурсії, розглядання картин та бесіди за їх змістом, розповідання за малюнками, читання оповідань, заучування віршів, розповідання дітей, переказ художніх творів, бесіди, ігри-драматизації, розповідання казок, вправи та ігри .

Провідними прийомами розвитку мовлення дошкільників у спадщині Софії Федорівни є переймання (наслідування), взірець мовлення дорослих, запитання, зіставлення.

У темі «Використання лінгводидактичної спадщини Софії Русової у сучасному дошкільному навчальному закладі» студентам було наголошено на тому, що педагогічні ідеї та погляди Софії Русової знаходять своє втілення та розвиток у сучасній практиці дошкільної освіти.

Педагогічна спадщина Софії Русової введена до програми вищих навчальних закладів, що готують педагогічні кадри для закладів дошкільної освіти. В багатьох наукових школах України інтенсивно досліджується педагогічна спадщина С. Русової: Київ (Сухомлинська О. В., Проскура О. В., Коваленко О. М., Антонєць М. Я. та ін.); Чернігів (Зайченко І. В.); Івано-Франківськ (Нагачевська З. І., Джус О. П.); Одеса (Богуш А. М., Маліновська Н. В.); Ніжин (Коваленко Є. І., Пінчук І. М., Таран О. М. та ін..).

Нині в Україні працюють дошкільні навчальні заклади, які укладають свої статути на засадах концепції українського дитячого садка, викладених у роботах С. Русової «Дошкільне виховання» [3]. В Україні працює сім навчальних закладів – Центрів Софії Русової, які втілюють у життя її педагогічні ідеї. Так у Києві, де колись сестри Лінфорс відкрили дитячий садок, з 1993 року на базі дошкільного закладу № 409 працює освітньо-виховний центр Софії Русової, який будує весь виховний процес за психолого-педагогічними засадами С. Русової. У Рівному за ідеями Софії Русової працює дошкільний навчальний заклад № 50 «Яблунька». Творчий пошук здійснюється з вірою у творчі можливості дитини, в атмосфері тепла, добра і взаєморозуміння, з психолого-педагогічним проектуванням розвитку кожного вихованця. Таким чином, глибоке розуміння педагогічної і , зокрема, лінгводидактичної спадщини Софії Русової дозволить майбутнім вихователям закладів дошкільної освіти творчо реалізовувати прогресивні ідеї педагога в удосконаленні освіти найменших громадян нашої держави.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання. Київ, 2006. 304 с.
2. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори. Київ, 1996. 304 с.
3. Русова С. Ф. Теорія і практика дошкільного виховання. Львів, Краків, Париж, 1993. 271с.
4. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови та ознайомлення з навколишнім у дошкільному навчальному закладі: Практикум. Київ, 1999. 191 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Київ, 2004. 430 с.
6. Богуш А. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ, 2002. 398с.